

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่าง ความเชื่อทางศาสนา ความทันสมัย และการเปิดรับสื่อมวลชน ของนิสิตนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย คือ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง

1. สภาพแวดล้อมทางศาสนาของครอบครัวกับความเชื่อทางพุทธศาสนา
2. ความใกล้ชิดศาสนากับความเชื่อทางพุทธศาสนา
3. ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนากับความเชื่อทางพุทธศาสนา
4. การเปิดรับรายการธรรมะทางสื่อมวลชนกับความเชื่อทางพุทธศาสนา
5. การเปิดรับสื่อมวลชนกับความเชื่อทางพุทธศาสนา
6. ความทันสมัยในระดับบุคคลกับความเชื่อทางพุทธศาสนา
7. การเปิดรับสื่อมวลชนกับความทันสมัยในระดับบุคคล และ
8. ความทันสมัยในระดับบุคคลกับความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนา

ของนิสิตนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่างคือนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 449 คน โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง สภาพแวดล้อมทางศาสนาของครอบครัว ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนา ความเชื่อความศรัทธาทางพุทธศาสนา ความใกล้ชิดศาสนา การเปิดรับสื่อมวลชน 4 ประเภท (วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร) และความทันสมัยในระดับบุคคล ส่วนการทดสอบสมมติฐานใช้การหาค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ไพรดักท์โมเมนต์

ทั้งนี้ ได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ดังนี้

1. สถานแวดล้อมทางศาสนาของครอบครัวมีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางพุทธศาสนาของนิสิตนักศึกษา
2. ความใกล้ชิดไกลศาสนามีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางพุทธศาสนาของนิสิตนักศึกษา
3. ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางพุทธศาสนาของนิสิตนักศึกษา
4. การเปิดรับรายการธรรมะทางสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางพุทธศาสนาของนิสิตนักศึกษา
5. การเปิดรับสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางพุทธศาสนาของนิสิตนักศึกษา
6. การเปิดรับสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับความทันสมัยในระดับบุคคลของนิสิตนักศึกษา
7. ความทันสมัยในระดับบุคคลมีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางพุทธศาสนาของนิสิตนักศึกษา
8. ความทันสมัยในระดับบุคคลมีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนาของนิสิตนักศึกษา

จากผลของการศึกษาวิจัย สรุปและอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปหรือสภาพภาพส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างนิสิตนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครทั้งหมด 449 คน ปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยของรัฐ และมหาวิทยาลัยเอกชน เป็นเพศชายจำนวน 202 คน คิดเป็นร้อยละ 45 เป็นเพศหญิง 247 คน คิดเป็นร้อยละ 55 ศึกษาอยู่ในสาขาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ คิดเป็นร้อยละ 33.4, 33.0 และ 33.6 ตามลำดับ ศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 1, 2, 3, และ 4 คิดเป็นร้อยละ 25.6, 24.9, 24.7 และ 24.7 ตามลำดับ ขณะที่กำลังศึกษาอยู่นักอาศัยอยู่กับครอบครัวเป็นจำนวนมาก คิดเป็นร้อยละ 43.2 รองลงมาคือนักอาศัยอยู่กับเพื่อนคิดเป็นร้อยละ 35.2 นอกเหนือจากนี้พักอยู่กับญาติ และนักอาศัยคนเดียว ร้อยละ 15.1 และ 6.5 ตามลำดับ ในการศึกษาของนิสิตนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา ได้เลือกเรียนวิชาเลือกในรายวิชาที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาเป็นจำนวน 331 คน คิดเป็นร้อยละ 73.7 (ดังตารางที่ 4-9)

2. สภาพแวดล้อมทางศาสนาในครอบครัว

กลุ่มตัวอย่างมีสภาพแวดล้อมทางศาสนาในครอบครัวอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 94.7 ที่บ้านของกลุ่มตัวอย่างจะมีทั้งพระหรือห้องพระประจำบ้าน และบุคคลในครอบครัวจะทำบุญตักบาตร ถึงร้อยละ 88.9 นอกจากในครอบครัวจะดำเนินชีวิตตามแนวทางพุทธศาสนาและใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาในการสั่งสอนอบรมบุคคลในครอบครัวรวมทั้งกลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 88.0 ส่วนการปฏิบัติศาสนากิจหรือการไปร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่วัด มีถึงร้อยละ 74.4 และร้อยละ 66.8 บุคคลในครอบครัวเคยผ่านการบวชพระ

จากที่ครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง ได้ดำเนินชีวิตตามแนวทางพุทธศาสนาและนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาสั่งสอนอบรมบุคคลในครอบครัว หรือตัวของกลุ่มตัวอย่างเอง สอดคล้องกับคำตอบของกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่า หลักธรรมในพุทธศาสนานั้นสามารถเรียนรู้ได้อย่างเข้าใจคิดเป็น ร้อยละ 63.3 และเข้าใจได้ดีร้อยละ 34.1 และได้ให้คำตอบเพิ่มเติมว่าหลักธรรมในพุทธศาสนาพุทธศาสนานั้นสามารถที่จะเรียนรู้ได้ปานกลาง ร้อยละ 48.3 อีกร้อยละ 46.5 สามารถเรียนรู้ได้มาก พร้อมกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาสามารถนำไปปฏิบัติหรือนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 60.1 ส่วนที่ตอบว่าสามารถนำไปใช้ได้เป็นบางหลักธรรม มีจำนวนร้อยละ 39.4 หลักธรรมที่กลุ่มตัวอย่างได้นำไปปฏิบัติส่วนใหญ่จะตอบไปในทิศทางเดียวกัน คือ การปฏิบัติตามศีล 5 ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว เมตตากวรุณา ความไม่ประมาท อิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 หิริโอตตัปปะ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน (ดังตารางที่ 10-14)

3. ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนา

กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนา ด้านศีล 5 มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 91.8 ซึ่งหมายถึงการรักษา กาย วาจา ใจ ใ้บริสุทธิ์ และได้มองเห็นถึงสามัญลักษณ์ตามคำสอนในพุทธศาสนาที่ว่า อนิจจัง ความไม่เที่ยง ทุกขัง ความเป็นทุกข์ และความเป็นของไม่ใช่ตน คือ อนัตตา แต่ความเข้าใจว่าการเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์เกิดจากมนุษย์ยังมีกิเลสตัณหา มีความเข้าใจน้อยมากคือคิดเป็นร้อยละ 16.7

แหล่งความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่างนั้น ได้มาจากการเรียนการสอนในโรงเรียน จากการอบรมสั่งสอนของบิดามารดา ครูบาอาจารย์ จากการเทศน์หรือสั่งสอนของพระ คิดเป็นร้อยละ 87.1, 69.7 และ 66.8 ตามลำดับ นอกจากนี้ได้จากการเปิดรับสื่อมวลชน (วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร) ร้อยละ 55.0 พร้อมกับเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยการอ่านหนังสือเกี่ยวกับธรรมะ เกี่ยวกับพุทธศาสนา ร้อยละ 51.4 ได้รับความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาจากเพื่อน คิดเป็นร้อยละ 20.0 (ดังตารางที่ 15-16)

4. ความเชื่อความศรัทธาทางพุทธศาสนา

จากการศึกษาวิจัยค้นพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อความศรัทธาทางพุทธศาสนาอยู่ในระดับสูงสามารถจำแนกได้ว่า มีความเชื่อในศีล 5 หรือเบญจศีล คิดเป็นร้อยละ 90.9 มีความเชื่อในอริยสัจ 4 ร้อยละ 84.4 อีกร้อยละ 83.7 เชื่อในไตรลักษณ์ ซึ่งมีอริยสัจ คือ ความไม่เที่ยง ทุกขัง ความเป็นทุกข์ และอนัตตา ความไม่เป็นอย่างตน แต่ความเชื่อความศรัทธาในหัวข้อที่ว่าผลแห่งกรรมดี และกรรมชั่วสามารถ ให้ผลข้ามชาติได้ และนรกสวรรค์มีจริง มีความเชื่อความศรัทธาอยู่ในเกณฑ์ต่ำคิดเป็นร้อยละ 35.2 และ 35.9 ตามลำดับ เป็นที่น่าสังเกตว่านิสิตนักศึกษาเชื่อในเรื่องเวียนว่ายตายเกิดถึงร้อยละ 50.6 และเชื่อว่านิพพานมีอยู่จริงร้อยละ 47.7 (ดังตารางที่ 18)

นอกเหนือจากนี้ ได้สอบถามกลุ่มตัวอย่างถึงความเชื่อในด้าน โชคลาง พบว่าร้อยละ 35.6 มีความเชื่อ ไม่นับใจร้อยละ 47.4 ไม่เชื่อเรื่องโชคลางร้อยละ 16.3 (ดังตารางที่ 19)

5. ความใกล้ชิดศาสนา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ค้นหาความใกล้ชิดทางพุทธศาสนา ความห่างไกลกับพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่างด้วย โดยจำแนกถึงการมีส่วนร่วมหรือปฏิบัติตนกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาทั้งที่เป็นที่วัด หรือที่อื่น พบว่า กลุ่มตัวอย่างหรือนิสิตนักศึกษามีความใกล้ชิดศาสนาอยู่ในเกณฑ์ต่ำ การมีส่วนร่วมหรือปฏิบัติตนกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนานั้น นาน ๆ ครั้งจึงจะได้ปฏิบัติหรือมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นการฟังเทศน์ ฟังบรรยายธรรม หรือการได้อ่านศึกษา

หนังสือธรรมะ โดยเฉพาะการตักบาตร นิสิตนักศึกษาร้อยละ 79.1 นาน ๓ ครั้ง จึงจะได้ปฏิบัติ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 2 เท่านั้น ที่ได้ตักบาตรทุกวัน ค่าเฉลี่ยกิจกรรมตักบาตรเท่ากับ 1.23 กิจกรรมที่นิสิตนักศึกษาปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การสวดมนต์ไหว้พระ 2.15 และรองลงมาคือ การเข้าร่วมพิธีทางศาสนาในวันพระ หรือวันสำคัญทางศาสนา 1.44 กิจกรรมที่นิสิตนักศึกษามีส่วนร่วมหรือปฏิบัติตนมีค่าต่ำสุด 0.53 คือ รักษาศีล 8 ในวันพระ และการนั่งสมาธิค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.94 (ดังตารางที่ 21)

6. ความทันสมัย

นิสิตนักศึกษามีความคิดว่าตนเองเป็นคนสมัยใหม่ มีจำนวน 373 คน คิดเป็นร้อยละ 83.1 คิดว่าตนเองไม่เป็นคนทันสมัยจำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 16.9 และเกี่ยวกับความทันสมัยในระดับบุคคล นิสิตนักศึกษามองเห็นว่าในปัจจุบันนี้เด็กหรือเยาวชนจำเป็นต้องสนใจและมีความเชี่ยวชาญการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ร้อยละ 94.2 เป็นที่น่าสังเกตว่า เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นสิ่งจำเป็นต่อผู้คนในปัจจุบัน และต้องเริ่มต้นพื้นฐานที่เยาวชน ขณะเดียวกันมีแนวความคิดว่าการอยู่ร่วมกันของสามภรรยาในครอบครัวนั้น ชายหรือหญิงเป็นผู้นำครอบครัวได้ ปรึกษาหารือกันได้ คิดเป็นร้อยละ 86.9 ทั้งนี้มีความเข้าใจว่าการวางแผนชีวิตสำหรับอนาคตเป็นสิ่งจำเป็น ร้อยละ 74.8 แต่ความสามารถของนิสิตนักศึกษาในการสื่อความหมายกับชาวต่างประเทศอยู่ในระดับต่ำมาก คิดเป็นร้อยละ 7.3 เท่านั้น นิสิตนักศึกษาได้ให้คำตอบเกี่ยวกับการวัดความเสี่ยงในความสัมพันธ์ระดับบุคคลว่า หากได้รับมรดกเป็นเงินสด 5-6 ล้านบาท ส่วนใหญ่จะไม่กล้าเสี่ยง คิดจะฝากธนาคารไว้โดยไม่กล้าจะลงทุนประกอบธุรกิจ คิดเป็นร้อยละ 733 ส่วนที่คิดจะลงทุนประกอบธุรกิจคิดเป็นร้อยละ 4.2 เป็นที่น่าสังเกตว่านิสิตนักศึกษามองว่าการเป็นคนดีได้โดยไม่นับถือศาสนามีถึงร้อยละ 66.4 อย่างไรก็ตามโดยภาพรวมของนิสิตนักศึกษาวัดได้ว่ามีความทันสมัยในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 33.73 (ดังตารางที่ 23-25)

ในความเป็นคนสมัยใหม่ของนิสิตนักศึกษาได้ยึดหลักธรรมทางพุทธศาสนามาดำเนินชีวิตสมัยใหม่ คิดเป็นร้อยละ 69.5 นอกจากนั้นตอบว่าไม่ได้ยึดหลักธรรมมาประกอบในการดำเนินชีวิตสมัยใหม่ (ดังตารางที่ 26)

อนึ่งการยึดหลักธรรมของคนสมัยใหม่ของนิสิตนักศึกษานั้น ได้ตอบคำถามปลายเปิดรวบรวมได้ว่า ได้ยึดหลักธรรมในหัวข้อต่อไปนี้

1. ศิล 5
2. สังคหวัตถุ 4
3. ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน
4. การยึดมั่นในศีลจะ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับพุทธศาสนากับความทันสมัยของนิสิตนักศึกษาร้อยละ 47.4 เห็นด้วยว่าพุทธศาสนาทำให้คนทันสมัย ร้อยละ 86.4 มองว่าพุทธศาสนาช่วยแก้ปัญหาสังคมในปัจจุบันได้ ร้อยละ 84.4 เห็นด้วยว่าพุทธศาสนาไม่เป็นเรื่องงมงาย ร้อยละ 81.7 เห็นด้วยว่าพุทธศาสนามีความทันสมัยเหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน ร้อยละ 73.9 เห็นด้วยว่าพุทธศาสนาจะมีส่วนเอื้ออำนวยสำหรับการเปลี่ยนแปลงสังคมในปัจจุบัน และการดำเนินชีวิตตามหลักบาปบุญในพุทธศาสนาเป็นเรื่องสอดคล้องกับภาวะในปัจจุบัน นิสิตนักศึกษาเห็นด้วยร้อยละ 73.3 ร้อยละ 79.1 เห็นด้วยว่าพุทธศาสนาทำให้คนปรับตัวได้กับสถานการณ์ทุกรูปแบบ ร้อยละ 70.4 เห็นด้วยว่าพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่เป็นวิทยาศาสตร์

กล่าวโดยภาพรวมแล้วนิสิตนักศึกษามีความเห็นด้วยในระดับปานกลางกับความสอดคล้องระหว่างพุทธศาสนากับความทันสมัย (ดังตารางที่ 27)

7. การเปิดรับสื่อมวลชน

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเปิดรับสื่อมวลชน 4 ประเภท คือ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร ของนิสิตนักศึกษา พบว่า นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่นิยมเปิดรับสื่อโทรทัศน์ รองลงมาคือ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร ตามลำดับ และทุกคนมีพฤติกรรมการเปิดรับสื่อมวลชน ดังนี้

สื่อโทรทัศน์

เป็นสื่อที่นิสิตนักศึกษานิยมเปิดรับมากที่สุด เมื่อจำแนกตามความบ่อยครั้งในระยะเวลาหนึ่งเดือนมีค่าเฉลี่ย 3.36 และใช้เวลาการดู-ชมในแต่ละวัน มีค่าเฉลี่ย 3.66 ดังแสดงไว้ในตารางที่ 25 และเมื่อจำแนกตามประเภทข่าวสารต่าง ๆ ที่เปิดรับ พบว่ารายการบันเทิงต่าง ๆ

ที่มีอยู่ในสื่อโทรทัศน์ได้รับการเปิดรับหรือเป็นที่นิยมของนิสิตนักศึกษามากที่สุดคือค่าเฉลี่ย 3.36 รองลงมาคือ ข่าวหรือวิเคราะห์ข่าว สารคดีความรู้ทั่วไป รายการเพื่อการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 3.14, 2.39 และ 1.56 ตามลำดับ ค่าเฉลี่ยในรายการเกี่ยวกับธรรมเนียมการเปิดรับของนิสิตนักศึกษาต่ำที่สุด มีค่าเท่ากับ 0.98 เหตุผลสำคัญที่นิสิตนักศึกษาไม่เปิดรับรายการธรรมะ เนื่องจาก 1) ไม่ทราบเวลาที่ออกอากาศ 2) การดำเนินรายการไม่น่าสนใจ 3) เนื้อหาบางครั้งมีความน่าเบื่อไม่ทันสมัยและบางเรื่องดูเป็นเรื่องงมงาย อาทิ การเกิดใหม่ หรือผลข้ามชาติ ความคิดไม่เป็นวิทยาศาสตร์ 4) เวลาดำเนินรายการนานเกินไป (ดังตารางที่ 33-34)

หากมีการศึกษาถึงพฤติกรรมการเปิดรับสื่อมวลชนไม่ว่าจะเป็นประชาชนกลุ่มไหนจะสอดคล้องกันเกือบทุกงานวิจัย คือ ประชาชนจะเลือกเปิดรับสื่อโทรทัศน์มากที่สุด ดังที่ทรวรณิชา จิตต์ชอบธรรม (2536) ซึ่งทำการวิจัยเรื่องความทันสมัยของประชาชนในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานครพบว่าพฤติกรรมการเปิดรับสื่อมวลชนของประชาชนในเขตอำเภอหนองจอกเปิดรับสื่อโทรทัศน์มากที่สุด เทียนฉาย กิระนันท์ (2525) สัมภาษณ์เจาะลึกสังคมของประชากร กรุงเทพมหานคร พบว่า ประชาชนเลือกรับสื่อโทรทัศน์มากที่สุด เช่นกัน

สื่อวิทยุ

สื่อวิทยุเป็นสื่อที่นิสิตนักศึกษาเลือกเปิดรับรองลงมาจากสื่อโทรทัศน์ เมื่อจำแนกตามระยะเวลาในระยะเวลาหนึ่งเดือนที่ผ่านมาได้รับฟังบ่อยแค่ไหนค่าเฉลี่ย 3.11 และระยะเวลาหนึ่งวัน ฟังวิทยุใช้เวลานานเท่าไร ค่าเฉลี่ย จะเท่ากับ 3.62 แปลความหมายได้ว่ารับฟังในระดับสูงค่อนข้างปานกลาง หากจำแนกตามหัวข้อประเภทข่าวสารต่าง ๆ ที่รับจากสื่อวิทยุ จะพบว่า เปิดรับรายการบันเทิงมากที่สุด รองลงมาคือข่าวหรือวิเคราะห์ข่าว, สารคดีหรือความรู้ทั่วไป, รายการเพื่อการศึกษา และที่เลือกรับน้อยอยู่ในระดับต่ำสุด คือรายการเกี่ยวกับธรรมะ (ดังตารางที่ 30-31)

การเลือกรับสื่อวิทยุเนื่องจากสื่อวิทยุเป็นสื่อราคาไม่แพง และนิสิตศึกษามีโอกาสมีสื่อวิทยุได้ที่บ้าน ที่หอพัก และส่วนตัวเป็นวิทยุพกพา ขณะเดียวกันการรับฟังสื่อวิทยุเพื่อการบันเทิงเหตุผลที่รับฟังรายการเกี่ยวกับธรรมะน้อยเนื่องจาก ไม่ทราบเวลา สถานีที่ออกอากาศ และหรือรายการที่น่าเสนอไม่น่าสนใจ รวมถึง เนื้อหา ตัวผู้ดำเนินรายการและผู้อภิปราย

สื่อหนังสือพิมพ์

เป็นสื่อที่นิสิตนักศึกษา เลือกอ่านสื่อมีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกับการเลือกหนังสือวิทยุ คือ ค่าเฉลี่ย 3.11 เมื่อจำแนกการเปิดรับสื่อหนังสือพิมพ์ตามความถี่ในการเปิดรับ และค่าเฉลี่ย 3.62 เมื่อจำแนกตามระยะเวลาที่ใช้ในการเปิดรับ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ระดับสูง

การเปิดรับสื่อหนังสือพิมพ์ ประเด็นหัวข้อข่าวสารประเภทต่าง ๆ พบว่านิสิตนักศึกษาจะเลือกอ่านรายการหรือคอลัมน์บันเทิงมีค่าเฉลี่ยถึง 3.20 และข่าวหรือวิเคราะห์ข่าว ค่าเฉลี่ย 3.06 บทวิจารณ์ความคิดเห็น ค่าเฉลี่ย 2.44 รายการเพื่อการศึกษา 1.84 แต่การอ่านคอลัมน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะ ค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ 1.03 (ดังตารางที่ 36-37)

การเลือกเปิดรับสื่อหนังสือพิมพ์อยู่ในเกณฑ์ระดับสูง เหตุมาจากราคาไม่แพง หรือนิสิตนักศึกษาสามารถอ่านได้ทุกวัน โดยไม่ใช่จ่ายในการซื้อสื่อเพราะสามารถอ่านได้จากห้องสมุดของมหาวิทยาลัย

การเปิดรับสื่อหนังสือพิมพ์ของนิสิตนักศึกษา อยู่ในระดับสูงจะสอดคล้องกับงานวิจัยอื่น ๆ ที่ศึกษาถึงพฤติกรรมการเปิดรับสื่อของประชาชน ดังที่มรรณา จิตต์ชอบธรรม (2536) ได้สำรวจพบว่าประชาชนเปิดรับสื่อหนังสือพิมพ์อยู่ในระดับสูงเช่นกัน

สื่อนิตยสาร

การเปิดรับสื่อนิตยสารของนิสิตนักศึกษาพบว่าอยู่ในเกณฑ์ระดับต่ำ ค่าเฉลี่ย 1.76 เมื่อจำแนกตามความถี่ในการเปิดรับในรอบหนึ่งเดือน และค่าเฉลี่ย 2.58 เมื่อจำแนกตามการใช้ระยะเวลาในการอ่านในรอบหนึ่งสัปดาห์ (ดังตารางที่ 39) หากจำแนกตามข่าวสารประเภทต่าง ๆ จากสื่อนิตยสารที่นิสิตนักศึกษาเปิดรับ พบว่า คอลัมน์หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบันเทิง จะได้รับการเปิดรับมากที่สุด คือ ค่าเฉลี่ย 2.46 บทวิจารณ์ความคิดเห็น ข่าวหรือวิเคราะห์ข่าว ค่าเฉลี่ย 1.92 และ 1.82 ตามลำดับ แต่คอลัมน์เกี่ยวกับธรรมะ นิสิตนักศึกษาเปิดรับน้อยมาก คือ ค่าเฉลี่ย 0.83 (ดังตารางที่ 40)

พฤติกรรมกำรเปิดรับสื่อมวลชนเมื่อรวมลือทั้ง 4 ประเภท คือ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร พบว่ากำรเปิดรับอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง แต่กำรเปิดรับรายการธรรมะจากสื่อมวลชนทั้ง 4 ประเภท เกณฑ์อยู่ในระดับต่ำ (ดังตารางที่ 42-43)

การทดสอบสมมติฐาน

ซึ่งเป็นการหาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจในพุทธศาสนา ความใกล้ชิดไกลในพุทธศาสนา ความเชื่อในพุทธศาสนา การเปิดรับสื่อมวลชน ความทันสมัยในระดับบุคคล สภาพแวดล้อมทางศาสนาทางพุทธศาสนา ความคิดเห็นต่อพุทธศาสนากับความทันสมัย สรุปได้ว่า

1. สภาพแวดล้อมทางพุทธศาสนาของครอบครัว มีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางพุทธศาสนาของนิสิตนักศึกษา (ยืนยันสมมติฐานข้อที่ 1)

ผลการวิจัยพบว่า สภาพแวดล้อมทางพุทธศาสนาของครอบครัว มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเชื่อทางพุทธศาสนาของนิสิตนักศึกษา โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่ 0.1048

2. ความใกล้ชิดไกลศาสนามีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางพุทธศาสนาของนิสิตนักศึกษา (ยืนยันสมมติฐานข้อที่ 2)

ผลการวิจัยพบว่า ความใกล้ชิดไกลศาสนามีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเชื่อทางพุทธศาสนาของนิสิตนักศึกษา โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่ 0.2668

3. ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนา ไม่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางพุทธศาสนาของนิสิตนักศึกษา (ปฏิเสธสมมติฐานข้อที่ 3)

ผลการวิจัยพบว่า ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนา ไม่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางพุทธศาสนาของนิสิตนักศึกษา

4. การเปิดรับรายการธรรมะทางสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางพุทธศาสนาของนิสิตนักศึกษา (ยืนยันสมมติฐานข้อที่ 4)

ผลการวิจัยพบว่า การเปิดรับรายการธรรมะทางสื่อมวลชน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเชื่อทางพุทธศาสนาของนิสิตนักศึกษา โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่ 0.2544

5. การเปิดรับสื่อมวลชนจำแนกตามความถี่และระยะเวลาของการเปิดรับ

ไม่มีความสัมพันธ์ กับความเชื่อทางพุทธศาสนา (ปฏิเสธสมมติฐานข้อที่ 5)

ผลการวิจัยพบว่า การเปิดรับสื่อมวลชนเมื่อจำแนกตามความบ่อยครั้งในการเปิดรับ ไม่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางพุทธศาสนาของนิสิตนักศึกษา แต่การเปิดรับสื่อมวลชนเมื่อจำแนกตามประเภทข่าวสารในการเปิดรับพบว่ามีค่าสัมสัมพันธ์ทางบวกกับความเชื่อทางพุทธศาสนาของนิสิตนักศึกษา โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่ 0.1321

6. การเปิดรับสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับความทันสมัยในระดับบุคคลของนิสิตนักศึกษา (ยืนยันสมมติฐานข้อที่ 6)

ผลการวิจัยพบว่า การเปิดรับสื่อมวลชนเมื่อจำแนกตามความบ่อยครั้งในการเปิดรับ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความทันสมัยในระดับบุคคลของนิสิตนักศึกษา โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่ 0.1592 แต่การเปิดรับสื่อมวลชนตามประเภทข่าวสารจำแนกตามความบ่อยครั้งในการเปิดรับพบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับความทันสมัยในระดับบุคคลของนิสิตนักศึกษา

7. ความทันสมัยในระดับบุคคลของนิสิตนักศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางพุทธศาสนา (ปฏิเสธสมมติฐานข้อที่ 7)

ผลการวิจัยพบว่า ความทันสมัยในระดับบุคคลของนิสิตนักศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางพุทธศาสนา

8. ความทันสมัยในระดับบุคคลของนิสิตนักศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนา (ปฏิเสธสมมติฐานข้อที่ 8)

ผลการวิจัยพบว่า ความทันสมัยในระดับบุคคลของนิสิตนักศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนา

อภิปรายผล

1. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมทางพุทธศาสนาของครอบครัว ความใกล้ชิดไกลศาสนา ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนา พบว่า สภาพแวดล้อมทางพุทธศาสนาของครอบครัว ความใกล้ชิดไกลศาสนา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเชื่อทางพุทธศาสนา เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งตรงกับ ประเสริฐ ยิ้มกลั่นหุ่ง (2518:5) ได้กล่าวไว้ว่า สำหรับสังคมไทย ครอบครัวของคนไทยส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว หรือเรียกครอบครัวศูนย์กลาง (Nuclear family) ปกติมี พ่อ แม่ ลูก หรือบางทีก็มีพี่น้องอาศัยอยู่ด้วย ถ้าลูกแต่งงานก็มักจะตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้พ่อแม่ในละแวกเดียวกัน ทุกคนในครอบครัวมีความผูกพันทางสายโลหิต มีความรักใคร่และให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเคารพนับถือตามระดับอาวุโส เด็กเกิดใหม่จะมีความสำคัญสำหรับสมาชิกในครอบครัว มีการประกอบพิธีกรรมตามประเพณีนิยมและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาต่าง ๆ เช่น พิธีโกนผมไฟ โกนจุก วันเกิด ก็มีการทำพิธีทางพุทธศาสนา อาทิ ตักบาตร เลี้ยงพระ ฯลฯ เพื่อให้เด็กอยู่เย็นเป็นสุข และเจริญก้าวหน้าในชีวิต นับตั้งแต่แรกเกิด เด็กได้สัมผัสพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีนิยมบางอย่าง เด็กจะได้รับการถ่ายทอดศาสนาด้วยการเรียนรู้โดยไม่รู้ตัว เมื่อได้เห็นผู้ใหญ่ที่แวดล้อมตนอยู่ทำอย่างไรประพฤติอย่างไร เด็กก็เอาอย่างบ้างเป็นการเรียนรู้โดยไม่รู้ตัวหรือเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ด้วยตนเอง นอกจากนี้เด็กจะได้รับการถ่ายทอดความรู้และความเชื่อในพุทธศาสนาจากบิดามารดาโดยการสั่งสอนอันเป็นการเรียนรู้โดยรู้ตัว ดังนั้นครอบครัวจึงมีอิทธิพลสำหรับเด็กมาก ครอบครัวใดพ่อแม่ นับถือพุทธศาสนา เด็กก็จะนับถือศาสนาพุทธด้วยซึ่งการนับถือนี้อาจจะมีประโยชน์ด้วยความเชื่อและศรัทธาของตนเอง แต่นับถืออันเนื่องจากได้รับ ถ่ายทอดจากบิดามารดา และตรงกับงานวิจัยของ แซโฮ สว่างนันทน์ (2535) จากการศึกษาคัมภีร์พบว่า พุทธศาสนาถือว่าบิดามารดามีหน้าที่โดยตรงในการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้เป็นคนดีมีคุณธรรม และให้บิดามารดาแต่ละคนปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวอย่างจริงจัง โดยการยึดถือปฏิบัติกรรมและแนวคำสอนของศาสดาเป็นสำคัญ

สำหรับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนา พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางพุทธศาสนา แต่จะพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องศีล 5 สูงที่สุดถึงร้อยละ 91.8 และกลุ่มตัวอย่างจะมีความเชื่อทางพุทธศาสนาในเรื่องศีล 5 สูงสุดเช่นกันถึงร้อยละ 90.9 ซึ่งในงานวิจัยของนันทนา อังสุวรังษี (2533) พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังคงมีค่านิยมและการปฏิบัติต่อเบญจศีลสอดคล้องตามหลักทฤษฎี คือ มีความเห็นว่า

เบญจศีล มีความสำคัญมากและบัญญัติไว้ให้ทุกคนปฏิบัติเพื่อความสงบสุขของสังคม และเห็นว่าการถือศีลนำไปสู่ศุภคติหวังพร้อมด้วยทรัพย์และถึงความดับทุกข์ได้ ทั้งยังเห็นว่าเบญจศีลไม่ขัดกับสภาพสังคมปัจจุบัน การประกอบอาชีพและการพัฒนาความเจริญของชาติ

และจากการวิจัยยังพบว่าการเรียนรู้เรื่องพุทธศาสนานั้นพบว่ากลุ่มตัวอย่างได้รับจากการเรียนการสอนในโรงเรียนสูงสุดถึงร้อยละ 87.1 ซึ่งตรงกับงานวิจัยของนิพนธ์ เทียมทิพานุกุลกร (2527) พบว่า นิสิตส่วนใหญ่ที่นับถือพุทธศาสนาได้รับความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาจากการสั่งสอนของครูที่มหาวิทยาลัย

2. การวิเคราะห์เรื่องการเปิดรับสื่อมวลชนกับความเชื่อทางพุทธศาสนา โดยแยกเป็น

2.1 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับรายการธรรมะทางสื่อมวลชนกับความเชื่อทางพุทธศาสนา พบว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ตามทฤษฎีความไม่ลงรอยของความรู้ความเข้าใจ (Theory of Cognitive Dissonance) ที่เสนอโดย Festinger (อ้างใน นีระ จิตรโสภณ, 2532:637-639) ว่าบุคคลมักจะแสวงหาข่าวสาร เพื่อสนับสนุนทัศนคติเดิมที่มีอยู่ และหลีกเลี่ยงข่าวสารที่ขัดแย้งกับความรู้สึกริक्तเดิมของตน ทั้งนี้เพราะการได้รับข่าวสารใหม่ที่ไม่ลงรอยหรือไม่สอดคล้องกับความรู้ความเข้าใจที่เรียกว่า "Cognitive Dissonance" ดังนั้นการที่จะลดหรือหลีกเลี่ยงภาวะดังกล่าวได้ ก็ต้องแสวงหาข่าวสารหรือเลือกสรรเฉพาะข่าวที่ลงรอยกับความคิดเดิม นอกจากทัศนคติดั้งเดิมที่เป็นตัวกำหนดในการเลือกเปิดรับข่าวสารแล้ว ยังมีปัจจัยทางสังคม จิตใจและลักษณะส่วนบุคคลอีกมากมายหลายประการ ได้แก่ สภาพภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ความเชื่อ อุดมการณ์ อัตถินิยม ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมและประสบการณ์ ฯลฯ

2.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อมวลชนกับความเชื่อทางศาสนา พบว่า เมื่อจำแนกตามประเภทของข่าวสารในการเปิดรับ พบว่า มีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับที่พบว่า การเปิดรับรายการเกี่ยวกับธรรมะทางสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางพุทธศาสนา แต่เมื่อจำแนกตามความบ่อยครั้งในการเปิดรับ พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางพุทธศาสนา

3. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความทันสมัยในระดับบุคคลกับความเชื่อทางพุทธศาสนา พบว่า ในขณะที่โดยภาพรวมความทันสมัยในระดับบุคคลของนิสิตนักศึกษาอยู่ในระดับ

ปานกลาง แต่โดยภาพรวมความเชื่อทางพุทธศาสนาของนิสิตนักศึกษาอยู่ในระดับสูง เมื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างกัน พบว่า ความทันสมัยในระดับบุคคลกับความเชื่อทางพุทธศาสนาไม่มีความสัมพันธ์กันและมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ -0.0863 ซึ่งหมายความว่า เมื่อความทันสมัยในระดับบุคคลของนิสิตนักศึกษาสูง แนวโน้มด้านความเชื่อทางพุทธศาสนาอาจต่ำ หรือในทางตรงกันข้าม นิสิตนักศึกษาที่มีความทันสมัยในระดับบุคคลต่ำมีแนวโน้มด้านความเชื่อทางพุทธศาสนาสูงก็ได้ ซึ่งตรงกับงานวิจัยของ จินตวดี นุ่มศิริ (2529) พบว่า ความเชื่อทางศาสนาไม่มีความสัมพันธ์กับความทันสมัยในระดับบุคคลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่แตกต่างกับที่ Inkeles (1976:19-25) ได้กล่าวไว้ว่า คนที่มีลักษณะทันสมัยมากกว่า (More Modern Man) ความเชื่อทางศาสนา (Religion) จะลดลง คนจะมีความเชื่อในหลักการทางวิทยาศาสตร์มากขึ้นเมื่อมีการพัฒนาทางการศึกษา ซึ่งมิงงานวิจัยของ ไชยพล อภิวัฏลีลา (2532:2) เรื่อง "การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิธีการพัฒนามุมปัญญาตามแนวพุทธศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จากการวิจัยพบว่า วิธีการพัฒนามุมปัญญาตามแนวพุทธศาสตร์และวิทยาศาสตร์นั้นมีความแตกต่างกันแต่ไม่ได้ขัดแย้งกันแต่ประการใด หากเป็นวิธีการอันหนุนเนื่องซึ่งกันและกัน การใช้วิธีพัฒนามุมปัญญาแบบพุทธศาสตร์และวิทยาศาสตร์ร่วมกัน จะทำให้บุคคลสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันยังประโยชน์สูงต่อวิวัฒนาการของมนุษยชาติ

ในขณะที่พุทธศาสตร์เน้นการพัฒนามุมปัญญาด้วยระบบ ๘คยามขิปัญญา (การศึกษา) จินตมขิปัญญา (การพิจารณา) และภานามขิปัญญา (การอบรม) โดยอาศัย มังสัจญ์ (ระบบประสาท) ทิพยัจญ์ (จิต) และญาณัจญ์ (ความเต็มรอบแห่งสัญญาอันจิตสามารถรับรู้โดยบริบูรณ์) ซึ่งเป็นระบบความรู้ที่สมบูรณ์แบบ วิทยาศาสตร์เน้นการพัฒนามุมปัญญาด้วยระบบประสาททั้งห้า โดยอาศัยการวินิจฉัยและการพิจารณาเข้าช่วยเพื่อเน้นความละเอียดลออในสิ่งที่ศึกษา ดังนั้นการพัฒนามุมปัญญา แบบวิทยาศาสตร์จึงเป็นพื้นฐานที่ดีอันหนุนเนื่องการพัฒนามุมปัญญาแบบพุทธศาสตร์ และการพัฒนามุมปัญญาแบบพุทธศาสตร์ก็รับช่วงการพัฒนามุมปัญญาแบบวิทยาศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การวิเคราะห์เรื่องการเปิดรับสื่อมวลชนกับความทันสมัยในระดับบุคคล พบว่า การเปิดรับสื่อมวลชนเมื่อจำแนกตามความบ่อยครั้ง ในการเปิดรับมีความสัมพันธ์กับความทันสมัยในระดับบุคคล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีและแนวคิดของ Lerner, Rogers และ Svenning กับของ Inkeles และ Smith (1976) ที่พบว่า การเปิดรับสื่อมวลชนและความทันสมัยมีความสัมพันธ์ในระดับสูง และเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประชาชนเกิดความต้องการการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาในระดับบุคคล (Modernization) หรือความทันสมัย ซึ่งตรงกับงานวิจัยของ

บุษบา สุธีธร (2528) ได้ศึกษาตามทฤษฎี Inkeles พบว่า "การเปิดรับสื่อมวลชนเป็นตัวแปรที่อธิบายความทันสมัยได้ดีที่สุด" และงานวิจัยของ พรหมิกา จิตต์ชอบธรรม (2536) ได้ศึกษาตามทฤษฎี Inkeles เช่นกันพบว่า การเปิดรับสื่อมวลชนของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตตนเองจกมี ความสัมพันธ์กับความทันสมัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ในขณะที่เดียวกันเมื่อทาสัมพันธ์โดยจำแนกตามประเภทข่าวสารในการเปิดรับ พบว่าการเปิดรับสื่อมวลชน ไม่มีความสัมพันธ์กับความทันสมัยในระดับบุคคล หมายถึง รายการ และคอลัมน์ประเภทต่าง ๆ ในสื่อมวลชน (วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร) ไม่สามารถบอกถึงการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลได้ว่าแตกต่างกันหรือไม่ อาจเป็นไปได้ว่า ประเภทรายการ หรือประเภทคอลัมน์ในการเปิดรับจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลได้ต่อเมื่อจะต้องมีความบ่อยครั้งในการเปิดรับรายการ หรือคอลัมน์ประเภทนั้น ๆ ด้วย หรืออาจเป็นไปได้ว่ารายการบางรายการหรือคอลัมน์บางคอลัมน์ ไม่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลได้

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. จากผลการวิจัยทำให้ได้ทราบว่า นิสิตนักศึกษาผู้นับถือศาสนาพุทธได้รับความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาจากการสั่งสอนของครูอาจารย์จากโรงเรียนมากที่สุด และนิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่เคยเลือกเรียนวิชาเลือกที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ควรจัดให้มีการศึกษาเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา เพราะว่ในปัจจุบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาไม่ปรากฏแน่ชัดว่า นิสิตนักศึกษาต้องศึกษาวิชาศาสนาอย่างจริงจัง โดยความเป็นจริงระดับสติปัญญาของบุคคลควรได้รับความรู้ที่ดีทางหลักธรรมทางศาสนาในวัยนี้ ได้มาก

2. นิสิตนักศึกษามีความเชื่อความศรัทธาในพุทธศาสนาในระดับสูง ศาสนาพุทธและพระสงฆ์ยังคงมีบทบาทต่อสังคมไทยมาก แม้ว่าสังคมกำลังเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ฉะนั้นการนำความดีงามในหลักธรรมทางพุทธศาสนา มาเผยแพร่โดยสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตประจำวัน จะเอื้ออำนวยต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่ก้าวไปสู่ความสมัยใหม่ เทคโนโลยีชั้นสูง ได้ดีขึ้น โดยผ่านสื่อมวลชน

3. พฤติกรรมการเปิดรับสื่อมวลชนของนิสิตนักศึกษา จะเปิดรับสื่อโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์มากตามลำดับ สื่อมวลชนเหล่านี้จึงมีอิทธิพลต่อความรู้ความเข้าใจเรื่องพุทธศาสนา ดังนั้นจึงควรที่จะเผยแพร่ความรู้ข่าวสารทางพุทธศาสนา ไปยังนิสิตนักศึกษาผ่านทางสื่อมวลชนดังกล่าวให้มากยิ่งขึ้น และควรมีการปรับปรุงรายการทางศาสนาให้เป็นที่น่าสนใจ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาหาเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อทางพุทธศาสนา การเปิดรับสื่อมวลชน และความทันสมัยของนิสิตนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร เท่านั้น การวิจัยจึงมีอยู่ในวงจำกัด จึงควรมีการศึกษาวิจัยในลักษณะเดียวกันในพื้นที่อื่นและกลุ่มตัวอย่างอื่นด้วย เพื่อจะได้เปรียบเทียบกัน และเพิ่มเติมปรในการวิจัย เพื่อจะได้นำผลการวิจัยมาพัฒนาสังคมต่อไป

2. ในสังคมไทยถ้ามีความเข้าใจหลักธรรมในพุทธศาสนาโดยแท้ เป็นสัมมาทิฐิของคนมากเท่าใด ย่อมมีอัตราการพัฒนาให้เจริญเป็นสมัยใหม่สูง ดังนั้นบทบาทของผู้นำทางสังคม บทบาทของผู้เผยแพร่ความรู้ในการขัดเกลาทางสังคมให้เข้าใจหลักธรรมในพุทธศาสนาจะเป็นการเตรียมและพัฒนาคุณภาพของคนให้เป็นผู้มีประสิทธิภาพในการพัฒนาต่อไป จึงน่าจะมีการวิจัยในเรื่องราวที่เกี่ยวเนื่องกับบทบาทของผู้นำทางสังคมกับการเผยแพร่ความรู้หลักธรรมในพุทธศาสนาด้วยอีกทางหนึ่ง

3. การวิจัยครั้งนี้ไม่ได้ศึกษาถึงเนื้อหาข่าวสารที่ปรากฏผ่านสื่อต่าง ๆ ว่ามีลักษณะที่จะได้ความรู้และการจูงใจมากน้อยเพียงใด ต่อความรู้ความเข้าใจในพุทธศาสนา จึงควรมีการศึกษาถึงเนื้อหาของสารเพื่อจะได้นำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพ เพื่อส่งผลต่อการพัฒนาประเทศมากยิ่งขึ้น

4. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อทางพุทธศาสนาของนิสิตนักศึกษา และนักวิชาการในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา เพราะน่าจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับการดำรงชีวิตในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง

5. ควรศึกษาถึงความต้องการของนิสิตนักศึกษา และนักวิชาการในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอน และหลักสูตร วิชาที่เกี่ยวกับศาสนาในสถาบัน

6. ในการตั้งคำถามในการวิจัยครั้งนี้ คำบางคำที่ใช้ในแบบสอบถาม มีปัญหาเรื่อง การตีความของกลุ่มตัวอย่าง หรือมีการเข้าใจผิดเคลื่อนจากที่ผู้วิจัยต้องการ เช่นคำว่า ครอบครัว หลักธรรมในพุทธศาสนา ที่สับสนที่คิดว่า นิพพานเมื่ออยู่จริง ควรหาคำใหม่ที่เข้าใจได้ดี กว่านี้ หรือ เข้าใจตรงกับที่ต้องการ

7. ในการเก็บข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดในเรื่องเวลา และคนเก็บข้อมูล รวมถึงการที่ให้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ตอบแบบสอบถามด้วยตัวเอง ทำให้แบบสอบถามไม่สมบูรณ์ จึงเป็น เหตุให้ได้กลุ่มตัวอย่างคาดเคลื่อนจากที่กำหนดไว้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย